

tasavvur

tekirdag ilahiyat dergisi | tekirdag theology journal

e-ISSN: 2619-9130

tasavvur, Aralık/December 2024, c. 10, s. 2: 807-836

Bir Hiper-Kalvinist Olarak John Gill

John Gill as a Hyper-Calvinist

Talha FORTACI

Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi,

Asst. Prof., Karamanoğlu Mehmetbey University,

Faculty of Theology, Department of History of Religions

talhaforta@gmail.com

ORCID: 0000-0002-6539-9302

DOI: 10.47424/tasavvur.1549084

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 12 Eylül / September 2024

Kabul Tarihi / Date Accepted: 12 Kasım / November 2024

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık / December 2024

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

Atıf / Citation: Fortacı, Talha. "Bir Hiper-Kalvinist Olarak John Gill". *Tasavvur -*

Tekirdağ İlahiyat Dergisi 10/2 (Aralık 2024): 807-836.

<https://doi.org/10.47424/tasavvur.1549084>

İntihal: Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by ithenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/tasavvur> | <mailto:ilahiyatdergi@nku.edu.tr>

Copyright © Published by Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi,

İlahiyat Fakültesi / Tekirdağ Namık Kemal University, Faculty of

Theology, Tekirdağ, 59100 Turkey.

CC BY-NC 4.0

Öz

Hiper-Kalvinizm, Protestan teolojisinin kurtuluş ile ilgili yaklaşımının biraz daha ileri versiyonudur. Hiper-Kalvinizm, Mesih'in kefaretinin yeterliliği ve etkinliği açısından geleneksel Kalvinizm'den ayrılır. Kalvinizm geleneksel olarak yalnızca seçilmişlerin Mesih'in kefaretinin erişebileceğini ancak kefaretin yeterliliğinin tüm insanlığa uzandığını savunurken, Hiper-Kalvinizm kefaretin yalnızca seçilmişlere özgü olduğu görüşünü benimser. Ayrıca, geleneksel Kalvinizm ile karşılaştırıldığında Hiper-Kalvinizm'de evanjelizme daha nadir vurgu yapıldığı görülür. Bu makalede 18. Yüzyıl İngiliz Hristiyan teologlarından John Gill (1697-1771)'in bir Hiper-Kalvinist olup olmadığı tartışılmaktadır. 1719'da Horsleydown'da bulunan Goat Yard Chapel'deki Strict Baptist kilisesinin papazı olan Gill, uzun bir süre (51 yıl) bu görevini devam ettirmiş ve bu süre zarfında önemli teolojik metinler kaleme almıştır. Sıkı bir Kalvinist olan John Gill'in teolojisi tasvir edilirken farklı yaklaşımların olduğu dikkatleri çekmektedir. Bazı araştırmacılar çok rahat bir biçimde onu bir Hiper-Kalvinist olarak sunarken, bir diğer kesim ise bunun karşısında durmaktadır. Bu sebeple, makalede öncelikle John Gill'in teolojisi ele alınacak ve akabinde onu bir Hiper-Kalvinist olarak tanımlamanın imkânı üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Jean Kalvin, John Gill, Kalvinizm, Hiper-Kalvinizm, Protestanlık.

Abstract

Hyper-Calvinism is a slightly more advanced version of the Protestant theological approach to salvation. Hyper-Calvinism differs from traditional Calvinism in the adequacy and efficacy of Christ's atonement. Whereas Calvinism has traditionally held that only the elect have access to Christ's atonement, but that the sufficiency of the atonement extends to all mankind, hyper-Calvinism holds that the atonement is exclusively for the elect. Compared to traditional Calvinism, hyper-Calvinism places less emphasis on evangelism. This article discusses whether John Gill (1697-1771), an 18th century English Christian theologian, was a hyper-Calvinist. In 1719 Gill became minister of the Strict Baptist Church at Goat Yard Chapel, Horsleydown, a position he held for 51 years, during which he wrote important theological texts. Indeed, it is noteworthy that there are different approaches to describing the theology of John Gill, a strict

Calvinist. While some scholars are very happy to present him as a hyper-Calvinist, there are others who take the opposite position. Therefore, this article will first discuss John Gill's theology and then consider the possibility of identifying him as a Hyper-Calvinist.

Keywords: Jean Calvin, John Gill, Calvinism, Hyper-Calvinism, Protestantism.

Giriş

Reform süreci, Hristiyanlık tarihinde yaşanan kırılmalar arasında sonuçları itibariyle en dikkate değer olanlardan biridir. Kutsal Kitap'ın hayatın merkezine alınarak Hristiyanlığın özüne döndürülmesi çabaları bu dönemin ruhunu ifade etmektedir. XVI. Yüzyılda Martin Luther (1483-1546), Jean Kalvin (1509-1564) ve Ulrich Zwingli (1484-1531) gibi isimler öncülüğünde bilhassa Almanya, İsviçre, Fransa, İngiltere, Macaristan ve Çekoslovakya gibi ülkelerde etkisini gösteren bu hareket *Reformasyon* olarak isimlendirilmektedir.¹ Avrupa'nın kahir ekseriyetini papalığın sultasından kurtarma gayretinde olan Reformasyon, Protestanlık isimli mezhebin ortaya çıkmasına neden olmuş ve teopolitik anlamda Avrupa'nın kaderini değiştirmiştir.² Yukarıda zikredilen Reformasyon öncüleri arasında ise Jean Kalvin, hem Protestan mezhebinin şekillendiren isimlerdendir hem de kendi ismine nispetle bugün *Kalvinizm* olarak bilinen hareketin kurucusudur. Kendisi bizzat Kalvinizm adında bir hareket ortaya çıkarma niyetinde olmasa da takipçileri söz konusu mezhebin oluşumunda onu kurucu olarak görmektedir.

1509 yılında Noyon Picardie'de dünyaya gelen Fransız reformcu Jean Kalvin, Cenevre merkezli Protestanlığın en önemli ismidir. Felsefe, mantık ve hukuk eğitimi almak için 1523'te Paris'e gitmiş ve burada Luther'in görüşlerini

¹ Reform süreciyle alakalı ülkemizde önemli çalışmalar yapılmıştır. Dolayısıyla burada detaya girmek bizi tekrara düşürecektir. Konuyla ilgili geniş malumat için bk. Hakan Olgun, *Sekülerliğin Teolojik Kurgusu* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2006); Hakan Olgun, *Luther ve Reformu: Katolisizm'i Protesto* (Ankara: Fecr Yayınevi, 2001); Ali Erbaş, *Hristiyanlıkta Reform ve Protestanlık Tarihi* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2004).

² Jacques Waardenburg, "Reform", *DİA* (İstanbul, 2007), 34/530; Alister E. McGrath, *Historical Theology* (New Jersey: Wiley-Blackwell, 2013), 125-126; Olgun, *Luther ve Reformu: Katolisizm'i Protesto*, 11.

inceleyerek reformist düşüncelere (dolayısıyla Protestanlığa) ilgi duymaya başlamıştır. Fransa’da o dönem hâkim olan Katolik Kilisesi ile görüşleri ayrılmaya başlayınca kendisiyle ilgili hayati tehlike söz konusu olmuş ve bundan dolayı İsviçre’ye (Cenevre) yerleşmiştir. Kalvin, burada sadece dini bir lider olarak ön plana çıkmamış, aynı zamanda kentin idaresi ve eğitim gibi hususlarda da baş aktörlerden biri olmuştur. Kalvin’in teolojisi ve onu diğer Protestan önderlerden ayrılan Hristiyanlık anlayışına bakıldığında şu beş ilkenin öne çıktığı görülmektedir; Mutlak Bozulmuşluk ve Mutlak Yetersizlik, Şartsız Seçim, Kişisel Kurtuluş ve Sınırlı Kefaret, Kutsal Ruh’un Etkin Çağrısı veya Karşı Konulamaz Lütuf, Azizlerin Sebati.³ Hem bunları destekleyen hem de bizim çalışmamızın bir nevi özünü oluşturan konu ise Kalvin’in kader hakkındaki görüşleridir. Zira Kalvin, insanların eşit şartlarda yaratılmadığı kanaatinde. Bazı insanlar için sonsuz yaşam söz konusuyken bazıları için sonsuz lanetlenme vardır. Kalvin’in kader anlayışında seçilmişlik çok önemli bir kavramdır ve Tanrı, seçilmişlerin yanı sıra lanetlileri de dünya hayatında yapacakları iyi veya kötü amellere bakmaksızın ezelde belirlemiştir.⁴

İngiliz teolog John Gill (1697-1771) Kalvinist soteriolojinin sıkı bir takipçisidir. 1719’da Horsleydown’da bulunan Goat Yard Chapel’deki Strict Baptist kilisesinin papazı olan Gill, uzun bir süre (51 yıl) bu görevini devam ettirmiş ve bu süre zarfında önemli teolojik metinler kaleme almıştır. John Gill önemli bir Baptist teologdur ve Baptist ekolün takipçileri arasında etkisi hala devam etmektedir. Gill’in Kalvinist bir perspektife (özellikle kurtuluş ve kader konularında) sahip olduğunu rahatlıkla ifade etmek mümkündür. Buna binaen Gill, *The Cause of God and Truth*⁵ adlı eserinde Kalvinizmin beş ilkesini kararlılıkla savunmuştur. Eser, Kalvinist doktrinine muhalefet eden Anglikan rahip Daniel Whitby’ye karşı uzun bir reddiyeden müteşekkildir. Eserde, bahsi geçen beş ilkenin ve diğer Kalvinist fikirlerin erken Hristiyanlıkta da var olduğunu göstermek için çok sayıda kilise babasına referans verilmektedir. Tüm bunlarla

³ Kalvin’in Hristiyanlık anlayışı ve teolojisi ile ilgili kapsamlı bir çalışma için bk. Ahmet Aras, *Protestanlık Tarihinde Kalvinizm* (Konya: Aybil Yayınları, 2014).

⁴ Bilhassa Kalvin’in kader konusundaki görüşlerini inceleyen müstakil bir araştırma için bk. Muhammet Tarakçı, “Kalvinizmde Kader Anlayışı”, *Uludağ Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/2 (2010), 93-119.

⁵ John Gill, *The Cause of God and Truth* (London: W.H. Collingridge, 1855).

beraber, Gill'in bir Calvinist olması hususunu bir adım öteye götürüp onun hakkında Hiper-Kalvinist tanımlaması yapan araştırmacılar mevcuttur. Peter Toon ve Robert Oliver bu isimlere örnek verilebilir. Bu araştırmacılar Gill'i Hiper-Kalvinizmin babası olarak tanımlamaktadır.⁶ Ayrıca, Tom Nettles ve Timothy Georg gibi araştırmacılar ise Toon'a bu konu hakkında muhalefet etmektedirler.⁷ Bu perpektiften, Gill'in bir Hiper-Kalvinist olarak değerlendirilmesinin imkanını tartışmanın önemli bir girişim olacağı ifade edilebilir.

Yukarıdaki değerlendirmelerin ışığında söylenebilir ki ülkemiz akademik yazınında Hiper-Kalvinizm ve John Gill konusunu gündeme alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bakımdan John Gill'in bir Hiper-Kalvinist olup olmadığını tartışan bu araştırmamızın alanda ilk olduğunu rahatlıkla ifade edebiliriz. Ayrıca, hem Hiper-Kalvinizm konusunun hem de John Gill'in teolojik bakışının farklı araştırmacılar tarafından müstakil çalışmalar olarak değerlendirilmesi önemli olacaktır. Bunlarla birlikte, Hiper-Kalvinizm konusu üzerine yapılan en kapsamlı çalışma Peter Toon'un kaleme aldığı *The Emergence of Hyper-Calvinism in English Nonconformity 1689–1765*⁸ isimli eserdir. Toon'un eseri konuyu detaylı bir biçimde ele almaktadır. Yine, Baptist Quarterly'de George M. Ella'nın kaleme aldığı *John Gill and the Charge of Hyper-Calvinism*⁹ isimli makalenin konuyla ilgili etraflı bir çalışma olduğu söylenebilir. İlgili çalışmalar ve özellikle John Gill'in bizzat kaleme aldığı *A Body of Doctrinal Divinity, A Body of Practical Divinity*¹⁰ ve *The Cause of God and Truth*¹¹ gibi eserler bu makalede yararlanılan önemli kaynaklardır. Bu makalenin ortaya çıkmasındaki en önemli etken ise İngiliz teolog John Gill ve Hiper-Kalvinizm konularında Türkçe literatürdeki boşluğa naçizane bir katkı sunmaktır. Yukarıdakilere ilaveten, çalışmamızın Protestanlık ve Reformasyon ile ilgili araştırmalara, özellikle de Calvin teolojisi

⁶ Peter Toon, *Hyper Calvinism* (London: Quinta Press, 2003); Michael A.G. Haykin, *The Life and Thought of John Gill (1697-1771)* (Leiden & Boston: Brill, 1997), 5.

⁷ Thomas J. Nettles, *By His Grace and for His Glory* (Michigan: Baker Book House, 1985); George M. Ella, "John Gill and the Charge of Hyper-Calvinism", *Baptist Quarterly* 36/4 (1995), 160-177; Haykin, *The Life and Thought of John Gill (1697-1771)*, 3.

⁸ Toon, *Hyper Calvinism*.

⁹ Ella, "John Gill and the Charge of Hyper-Calvinism".

¹⁰ John Gill, *Complete Body of Ppractical and Doctrinal Divinity* (Philadelphia: Delaplaine and Hellings, 1810).

¹¹ Gill, *The Cause of God and Truth*.

hakkındaki çalışmalara farklı bir perspektifle katkı sunacağını ifade edebiliriz. Bu doğrultuda, makalede konuya hazırlık bakımından öncelikle John Gill'in hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilecektir. Daha sonra John Gill'in Hristiyanlığa dair görüşleri genel bir çerçevede ele alınacaktır. Akabinde Hiper-Kalvinist teoloji hakkında bilgi verilip John Gill'i bir Hiper-Kalvinist olarak tanımlamanın imkânı üzerinde durulacaktır.

1. John Gill (1697-1771)'in Hayatı ve Eserleri

John Gill 23 Kasım 1697'de İngiltere'nin Kuzey Northamptonshire bölgesinde bir kasaba olan Kettering'de baptist bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Baba Edward Gill de tıpkı John gibi bir din adamıydı. Bir çocuk olarak dindar bir evde ve ilgili bir ortamda yetiştirilmenin avantajına sahipti ancak Kettering'deki diğer çocukların çoğunun sahip olmadığı bir dezavantajdan muzdaripti. Muhalifler (ya da heretikler) olarak o ve ailesi ikinci sınıf vatandaşlardı.¹² John Gill parlak bir çocuktü ve Kettering Gramer Okulu'na girmeyi başarmıştı. Bu tür okullar klasik diller üzerine yoğunlaşan bir eğitim veriyordu. John, Latince'de mükemmel bir ilerleme kaydetti ve dokuz yaşında önemli klasikleri okumaya başladı. Kısa süre içinde Yunanca için de iyi bir temel oluşturdu. Kettering'de kitaplara olan talep sınırlıydı ve tek kitapçı sadece pazar günlerinde açılıyordu. John bu fırsatı en iyi şekilde değerlendirdi ve rafları arasında gezinmesine izin veren dükkân sahibiyle arkadaş oldu. Burada kendisine çalışmaları hakkında sorular soran bazı yerel din adamlarıyla tanıştı. Kitapçıda o kadar çok vakit geçiriyordu ki onunla ilgili şöyle bir atasözü nakledilir: "Bir gerçeğin kesinliğini iddia etmek isteyen insanlar, 'John Gill'in kitapçı dükkanında olduğu kadar kesin' olduğunu ifade ederler."¹³

1708'de John'un örgün eğitimini ani ve beklenmedik bir şekilde sona erdirecek bir gelişme yaşandı. İlkokul müdürü, tüm öğrencilerin Anglikan kilisesindeki günlük ayine katılmalarını gerektiren bir kural uygulamaya karar verdi. Aralarında Edward ve Elizabeth Gill'in de bulunduğu bazı muhalif ebeveynler, Nonkonformist inançlarının bu şekilde ihlal edilmesine kızarak oğullarını okuldan aldılar. Daha varlıklı ebeveynler çocuklarının muhalif

¹² Toon, *Hyper Calvinism*, 95; Haykin, *The Life and Thought of John Gill (1697-1771)*, 9.

¹³ Robert W. Oliver, "John Gill (1697-1771): His Life And Ministry", *The Life and Thought of John Gill (1697-1771)*, ed. Michael A.G. Haykin (Leiden & Boston: Brill, 1997), 9.

okullardan birinde eğitim görmesini sağlayabiliyordu. Ancak Gill'ler bunu karşılayamadı ve böylece John'un okul günleri on bir yaşındayken sona erdi. Muhalif hayır kurumlarından burs alma girişimleri de başarısız oldu ve John babasının işinde çalışmaya başlamak zorunda kaldı. Bu hayal kırıklığı onun bilgiye olan açlığını bastırmadı. Latince ve Yunanca'da okumaya devam edecek kadar ilerleme kaydetmişti ve bir İbranice gramer ve sözlük yardımıyla bu dile de giriş yaptı. İbranice çalışmak onun için özel bir zevk olacaktı. Klasik dillerdeki becerisi mantık, retorik ve felsefe çalışmalarına kapı açtı. Ayrıca, daha sonra bolca alıntı yapacağı çeşitli kıta ilahiyatçılarının Latince eserlerini okudu.¹⁴

1716'da Kasım ayının ilk günü John Gill, kendi cemaati arasında yapılan bir toplantıda inancını açıkça beyan etti ve daha sonra Thomas Wallis tarafından vaftiz edildi.¹⁵ Kısa bir süre sonra Londra'daki bazı arkadaşlarının tavsiyesine uyarak Higham Ferrers'e yeni kurulan Baptist Kilisesi'nin papazı olmak üzere oraya henüz gelmiş olan Galli John Davis'in yanına taşındı. Niyeti Davis'in yardımıyla eğitimine devam etmesi ve komşu köylerde vaaz vermesiydi. Bu hedefini gerçekleştirdi ve aynı zamanda kilisenin bir üyesi olan Elizabeth Negus ile 1718'de evlendi.¹⁶ 1719'da Southwark Horsleydown'da toplanan Özel Baptist Kilisesi'nde beklenmedik bir şekilde vefat eden Benjamin Stinton'un yerine papaz olmak üzere kendisine yapılan çağrıyı kabul etti ancak kilisedeki çeşitli sıkıntılar nedeniyle papazlık töreni 22 Mart 1720'ye kadar ertelendi.¹⁷ Gill'i söz konusu kiliseye din adamı olarak öneren kişi "çok dindar, iyi eğitilmiş ve görüşleri itibariyle Kilise'nin inancına uygun bir adam" şeklinde ifadeleri olan diyakoz Abraham Atkins'di.¹⁸

John Gill, tüm yaşamını gençliğinde Northamptonshire'da öğrendiği

¹⁴ Toon, *Hyper Calvinism*, 95; Haykin, *The Life and Thought of John Gill (1697-1771)*, 9-10; Richard A. Muller - Michael A.G. Haykin, "John Gill and the Reformed Tradition: A Study in the Reception of Protestant Orthodoxy in the Eighteenth Century", *The Life and Thought of John Gill (1697-1771)* (Leiden & Boston: Brill, 1997), 54.

¹⁵ Oliver, "John Gill (1697-1771): His Life And Ministry", 10-11.

¹⁶ Oliver, "John Gill (1697-1771): His Life And Ministry", 12.

¹⁷ Toon, *Hyper Calvinism*, 95.

¹⁸ Oliver, "John Gill (1697-1771): His Life And Ministry", 13.

öğretiyi daha iyi kavramak ve onu savunmakla geçirmiştir.¹⁹ Ayrıca o, teolojik bakış açısını bazı Kıta Avrupası ve İngiliz Yüksek Kalvinistlerini inceleyerek derinleştirmiş ve John Skepp ile olan dostluğu sayesinde görüşlerini teyit etmiştir. Kitaplarındaki dipnotlar, hayatı boyunca hevesli ve geniş bir okuyucu olduğunu ortaya koymaktadır. Eserlerinde çok geniş bir yelpazeden kaynaklar dizisini gösteren rerefranslar vardır. Onaylayarak alıntı yaptığı yazarlar azdır ve Augustine hariç kahir ekseriyeti Reformcu ilahiyatçılardır. Bunlar arasında Amsterdam'da profesör olan Jacobus Altingius (1583-1644), ünlü teolog Johannes Cocceius (1613-1669), Zürih'te profesör olan Johannes Henricus Heideggerus (1633-1698), Leiden'de profesör olan Johannes Hoornbeck (1617-1666), Franeker'de profesör olan Johannes Maccovius (1588-1644), önde gelen Reformcu skolastik teolog Johannes Wollebius (1586-1629), profesör Herman Witsius (1636-1708), İngiliz ilahiyatçılar William Ames, William Pemble, Samuel Rutherford, William Twisse, Thomas Goodwin ve John Owen gibi isimler yer almaktadır. Ayrıca, Baptist bir papaz olan J. C. Ryland ve Anglikan bir din adamı olan Augustus Toplady de hem Gill'in arkadaşları olması bakımından hem de alıntı yaptığı yazarlar olarak dikkat çekmektedir.²⁰

John Gill genç yaşta Latince, Yunanca ve İbranice öğrenmiş ve daha sonra bu dil becerileri onun teoloji çalışmalarında önemli bir rol oynamıştır. 1719 yılında Londra'daki Horsleydown'da bulunan bir Baptist kilisesine vaiz olarak atanan Gill, 51 yıl boyunca bu görevde kalmıştır.²¹ Bu süre zarfında çok sayıda teolojik eser yazmış ve döneminin önde gelen Kalvinist düşünürlerinden biri haline gelmiştir. John Gill'in teolojiye dair başlıca eserleri şu şekilde sıralanabilir;

The Doctrine of the Trinity Stated and Vindicated (1731)

The Cause of God and Truth (1738)

An Exposition of the New Testament (1746-1748)

An Exposition of the Old Testament (1748-1763)

A Body of Doctrinal Divinity (1767)

¹⁹ Toon, *Hyper Calvinism*, 97.

²⁰ Toon, *Hyper Calvinism*, 98.

²¹ Barry H. Hawson, *Erroneous and Schismatical Opinions* (Leiden & Boston: Brill, 2001), 167.

A Body of Practical Divinity (1770)

Bu eserler genel itibariyle Kalvinist teoloji ve öğretilerin savunulması, Kutsal Kitap'ın detaylı yorumlanması ve açıklanması, Teslis doktrininin izahı ve temellendirilmesi, Hiper-Kalvinizm olarak bilinen teolojik yaklaşımın geliştirilmesi, Baptist kilise yapısı ve uygulamalarının detaylı açıklaması gibi konuları ihtiva etmektedir. John Gill'in eserleri, 18. yüzyıl ve sonrasındaki Protestan teolojisi üzerinde önemli bir etki yaratmıştır. Özellikle, Kalvinist teolojinin sistematik bir şekilde açıklanması, Kutsal Kitap yorumculuğunda detaylı ve akademik bir yaklaşımın benimsenmesi, Baptist kiliselerinin teolojik temellerinin güçlendirilmesi, Hiper-Kalvinizm akımının gelişmesi ve yayılması ve Protestan teolojisinde akademik çalışmaların teşvik edilmesi gibi hususlarda Gill'in çalışmaları son derece etkili olmuştur. Bu temalar, Gill'in eserlerinin bütününde tutarlı bir şekilde işlenmiş ve onun teolojik düşüncesinin temelini oluşturmuştur.

Gill'in Kitab-ı Mukaddes yorumları, özellikle *An Exposition of the New Testament*²² ve *An Exposition of the Old Testament*²³ adlı eserleri döneminin en kapsamlı ve detaylı kutsal Kitap çalışmaları arasında yer almaktadır. Bu çalışmalar, Gill'in derin dil bilgisi ve teolojik anlayışını yansıtmakta ve Kitab-ı Mukaddes metninin hem literal hem de alegorik yorumlarını içermektedir. Gill'in bu eserleri, sonraki nesil Kutsal Kitap yorumcuları için önemli bir kaynak ve model teşkil etmiştir. *A Body of Doctrinal Divinity* ve *A Body of Practical Divinity*²⁴ adlı eserleri ise Gill'in sistematik teoloji anlayışını ortaya koymaktadır. Bu çalışmalar, Kalvinist teolojinin temel öğretilerini detaylı bir şekilde ele almakta ve bu öğretilerin pratik yaşamdaki uygulamalarını incelemektedir. Gill, bu eserlerde özellikle seçilmişlik, kader ve özgür irade gibi Kalvinist düşüncenin tartışmalı konularına odaklanmış ve bu konuları kendi teolojik perspektifinden açıklamaya çalışmıştır.

John Gill'in teolojik düşüncesinin en dikkat çekici yönlerinden biri, Hiper-Kalvinizm olarak bilinen akımın geliştirilmesindeki rolüdür. Hiper-Kalvinizm, geleneksel Kalvinist öğretileri daha da ileri götürerek insanın kurtuluş sürecindeki rolünü neredeyse tamamen ortadan kaldıran bir yaklaşımı ifade

²² John Gill, *An Exposition of the Books of Prophets of the Old Testament* (London: G. Keith, 1758).

²³ John Gill, *An Exposition of the New Testament* (London: George Keith, 1746).

²⁴ Gill, *Complete Body of Practical and Doctrinal Divinity*.

etmektedir. Gill'in bu konudaki görüşleri, özellikle *The Cause of God and Truth*²⁵ adlı eserinde detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu yaklaşım, Gill'in çağdaşları ve sonraki nesil teologlar arasında hem takdir hem de eleştiri toplamıştır. Bu bakımdan, Gill'in eserlerinin 18. yüzyıl ve sonrasındaki Protestan teolojisi üzerinde önemli bir etki yarattığı söylenebilir.

Gill'in eserleri Baptist kiliselerinin teolojik temellerinin güçlendirilmesi konusunda da önemli bir rol oynamıştır. Bilhassa vaftiz ve kilise yönetimi gibi konulardaki görüşleri Baptist geleneğinin şekillenmesine hizmet etmiştir. Dolayısıyla Gill'in çalışmaları, Baptist kiliselerinin teolojik kimliğinin oluşmasında ve korunmasında bir referans kaynağı olmuştur. Tüm bunlardan hareketle, John Gill'in eserleri 18. yüzyıl İngiliz baptist teolojisinde bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir. Onun teolojik mirası, günümüzde de özellikle Kalvinist ve Baptist çevrelerde incelenmeye ve tartışılmaya devam etmektedir. Bu bakımdan Protestan teolojinin tarihsel gelişimini anlamak ve özellikle 18. yüzyıl İngiliz Baptist dini düşüncesini kavramak için Gill'in çalışmaları başlıca kaynaklar arasında yer almaktadır.

Kendisini sadece bir papaz olarak değil aynı zamanda Reform inancının bir savunucusu olarak gören Gill, Teslis ve Mesih'in Şahsı hakkındaki heterodoks görüşlerin ilerlemesi nedeniyle *The Doctrine of the Trinity Stated and Vindicated* (1731)²⁶ isimli bir çalışma yayınlamıştır. Abraham Taylor ve Job Burt'ün ebedi aklanma doktrininin antinomianizme²⁷ neden olduğu suçlamalarına yanıt olarak *The Doctrine of God's Everlasting Love to His Elect and Their Eternal Union to Christ* (1732), *Truth Defended* (1736) ve *The Necessity of Good Works unto Salvation Considered* (1739) gibi metinler kaleme almıştır. John Wesley hem mutlak kader doktrinine hem de azizlerin nihai sebatı doktrinine muhalefet ettiği Gill, *The Doctrine of Predestination Stated and set in Scripture-light* (1752) ve *The Doctrine of the Saints Final Perseverance Asserted and Vindicated* (1752) adlı

²⁵ Gill, *The Cause of God and Truth*.

²⁶ John Gill, *The Doctrine of the Trinity, Stated and Vindicated* (London: Aaron Ward, 1731).

²⁷ Antinomianizm, kurtuluşun iman ve ilahi lütuf ile sağlanacağı ilkesini, kurtulacak olanların On Emir'de yer alan ahlaki yasaları takip etmek zorunda olmadıklarını ve yalnızca imanın yeterli olduğunu ileri sürece kadar ileri götüren ekoldür. Geniş bir okuma için bk. Hakan Olgun, "Protestan Ahlakiliği Sorunu ve Philip Melancthon", *Milel ve Nihal* 2/1 (2005), 115-144.

eserleriyle ona karşılık vermiştir. Dört ciltlik *The Cause of God and Truth* (1734-1738) adlı kitabı Dr. Daniel Whitby'nin 1735'te yeniden basılan *Discourse on Election* adlı kitabına yanıt olarak yazılmıştır.²⁸ Gill katı bir Baptisttir ve Baptist ilkelerini birçok eleştirmene karşı savunmuştur. Hayatının sonunda yayınlanan üç ciltlik *Body of Divinity* adlı eseri, cemaatine verdiği vaazların özünü içermektedir.²⁹ Gill'in teolojiye olan ilgisi ve yatkınlığı yalnızca kendi eserlerinde belirgin olan bir durum değildir. Kendisinden farklı bazı yazarların çalışmalarında da onun imzasını görmek mümkündür. Örneğin, Richard Davis'in *Hymns*'ine 1748'de bir önsöz yazmış, 1751'de Skepp'in *Divine Energy*'sini ve 1755'te ise Crisp'in *Works*'ünü düzenlemiştir. Bunlara ilaveten, 1763'te John Brine ile birlikte Herman Witsius'un *Oeconomy of the Covenants*'ının önsözünü "okuyucuya mektup" olarak imzalamıştır.³⁰

2. Hiper-Kalvinist Teoloji

Hiper-Kalvinist teolojiyi ele almadan önce Kalvinizm'in Kader doktrini üzerinde durulması konuyu daha iyi anlamak bakımından elzemdir. Daha önce de değinildiği üzere Kalvin'in teolojik sisteminde "Mutlak Bozulmuşluk ve Mutlak Yetersizlik, Şartsız Seçim, Kişisel Kurtuluş ve Sınırlı Kefaret, Kutsal Ruh'un Etkin Çağrısı veya Karşı Konulamaz Lütuf, Azizlerin Sebati" şeklinde isimlendirilen beş ilke son derece önemlidir. Bunlar arasında ise bizim konumuzu da ilgilendiren "Şartsız Seçim" ve "Sınırlı Kefaret" öğretilerinin ayrı bir yeri vardır. Zira Hiper-Kalvinist teoloji, söz konusu iki öğretinin geleneksel Kalvinci duruştan daha ileri ve daha katı yorumlanması suretiyle ortaya çıkmış bir düşünce biçimidir.

Hristiyan teolojisinde kader ile ilgili tartışmaların çoğunlukla Âdem'in işlediği aslı günahın sonraki nesillere aktarımı konusu etrafında şekillendiği dikkatleri çekmektedir. Hristiyan ilahiyatçıların aslı günah meselesi hakkındaki görüş ve düşünceleri kader ile ilgili pozisyonlarını da belirlemektedir. Bu doğrultuda, Âdem'in kendi hür iradesiyle mi günah işlediği ve Tanrı'nın da işlenen bu günah neticesinde mi bir ceza takdir ettiği; yoksa Tanrı'nın ilk insanın günaha düşmesini kader olarak mı belirlediği soruları konunun merkezini

²⁸ Toon, *Hyper Calvinism*, 96.

²⁹ Gill, *Complete Body of Practical and Doctrinal Divinity*.

³⁰ Toon, *Hyper Calvinism*, 97.

oluşturmaktadır. Daha açık bir ifadeyle Tanrı, Âdem'in günah işlemesine izin mi vermiştir; yoksa bu günahın işlenmesini takdir ve irade mi etmiştir?³¹ Kalvin'in bu husustaki duruşu son derece nettir. O, Tanrı'nın mutlak gücüyle kendi gizli planına uygun olarak her şeyi düzenlediği kanaatindedir. Bu bakımdan Kalvin'e göre "İlk insanın özgür iradesi vardı ve kendi kaderini belirledi; Tanrı da ona hak ettiği şekliyle muamele etti" gibi bir yaklaşımın kabul edilmesi Tanrı'nın mutlak gücüne hâle getirecektir. Buna ilaveten, yine aynı yaklaşımın benimsenmesi durumunda yaratılmışların en şerefli olan insanın muğlak bir kadere mahkûm edildiği sonucu çıkar ki bu durum da Tanrı'nın fiilleri arasında olamaz.³²

Kalvin'e göre insanların kurtuluştan mahrum bırakılması doğaları itibarıyla değildir. Bu durum ilk insan olan Adem'in işlediği günah sebebiyledir. Ayrıca, insan yaratılmadan önce onu nasıl bir geleceğin beklediğini Tanrı'nın önceden bilmemesi de Kalvin için söz konusu değildir. Bu bakımdan Tanrı, gerçekleşecek olan her şeyi hikmetiyle bilir, gücü ve iradesiyle kontrol edip yönetir.³³ Kalvin' göre seçilmişlik ve kader mevzusunda takip edilebilecek en güvenli yol, bu düşünceye Tanrı'nın seçimiyle başlamak ve O'nun seçimiyle bitirmektir.³⁴ Seçilmişlik ise Kalvin'in teolojisinde üç aşamalı bir süreci ifade eder. Tanrı ilk aşamada İbrahim ve neslini seçmiştir. İkinci aşama, İsrailoğulları ya da genel olarak İbrahim'in nesli içinde bazı kişilerin seçilmesi veya reddedilmesi (lanetlenmesi) anlamında daha sınırlı ve dar bir durumun tezahürüdür. Üçüncü aşama ise Mesih'e inananlar arasında daha mükemmel bir ilahî lütfun gerçekleşmesidir. Nitekim onlar arasında seçilmişlikten mahrum kalan olmayacaktır.³⁵ Yukarıda ifade edilenleri özetleyecek olursak, Kalvin'in teolojisinde kurtuluş insan iradesi veya eylemleriyle ilgili değildir. Seçilmişlik tamamen Tanrısal bir irade ve takdirin nihayetidir.³⁶ Tüm bunlardan hareketle, Hiper-Kalvinizm'i ele alırken bu bağlamı ve kavramsal çerçeveyi akılda tutmak oldukça önemlidir.

³¹ Tarakçı, "Kalvinizmde Kader Anlayışı", 96.

³² Tarakçı, "Kalvinizmde Kader Anlayışı", 96.

³³ John Calvin, *Calvin: Institutes of the Christian Religion*, ed. John T. McNeill, çev. Ford Lewis Battles (Philadelphia: Westminster, 1960), 2/955-956.

³⁴ Calvin, *Calvin: Institutes of the Christian Religion*, 1960, 2/968-970.

³⁵ Tarakçı, "Kalvinizmde Kader Anlayışı", 99-100.

³⁶ Aras, *Protestanlık Tarihinde Kalvinizm*, 107-108.

Hiper-Kalvinizm, 18. yüzyılda ortaya çıkan ve geleneksel Kalvinizm'in bazı öğretilerini daha uç noktalara taşıyan teolojik bir akımdır. Bir kavram olarak Hiper-Kalvinizm, ilk olarak 19. yüzyılda bu akımın eleştirmenleri tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Ancak, terimin kullanımı tartışmalıdır ve bazı araştırmacılar bunu anakronistik bulmaktadır. Bu anlayış, Kalvin'in öğretilerini temel almasına rağmen bazı konularda çok daha katı ve deterministik bir yaklaşım benimsemiştir. Ana savunucuları arasında John Gill, John Brine (1703-1765) ve Lewis Wayman (?- 1764) gibi İngiliz Baptist teologlar yer alır.³⁷ Hiper-Kalvinizm'in kökenleri, 17. yüzyıl sonları ve 18. yüzyıl başlarında İngiltere'deki Protestan özellikle de Baptist çevrelerde görülen teolojik tartışmalara dayanır. Bu dönemde Kalvinist öğretilerin yorumlanması ve uygulanması konusunda farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Özellikle, Joseph Hussey'nin 1707'de yayınlanan *God's Operations of Grace but No Offers of Grace* adlı eseri Hiper-Kalvinist düşüncenin temellerini atmıştır.³⁸

Joseph Hussey "vaaz etmek" ile "Mesih'i sunmak" arasında ayırım yapmıştır. Nuh ve Pavlus, Mesih'i açıkça vaaz etmişlerdir ama Kutsal Yazılar onların Mesih'i açıkça sunduklarını öğretmemektedir. İkincisi, mantıksal olarak günahkârlar karşı konulmaz bir şekilde cezbedilmedikçe onlara kurtuluş sunmanın hiçbir yararı yoktur. Sadece karşı konulmaz lütuf onları Hristiyan yapacaktır. Üçüncüsü, sonsuz yaşam ve Kutsal Ruh armağanları sadece Baba'nın dünya yaratılmadan önce Oğul'a verdiği seçilmişler içindir. Hussey'e göre bu, papazların Mesih'i herkese vaaz etmeleri ama kurtuluşu herkese sunmamaları gerektiği anlamına gelmektedir.³⁹

Hiper-Kalvinist teolojiyi benimseyen bir diğer önemli teolog John Gill'dir. O, *A Body of Doctrinal Divinity* (1767) ve *A Body of Practical Divinity* (1770) adlı eserleriyle Hiper-Kalvinist düşüncenin sistematik bir sunumunu yapmıştır. Gill'in Kutsal Kitap yorumları da bu akımın gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Partiküler Baptistler tarafından Reformcu Ortodoksluğun yani ana akım

³⁷ Hawson, *Erroneous and Schismatical Opinions*, 133-134.

³⁸ Curt D. Daniel, *Hyper Calvinism and John Gill* (Edinburgh: University of Edinburgh, Doktora, 1983), 6,44,401; Joseph Hussey Hiper-Kalvinist düşüncenin temellerini atan isim olarak düşünülmektedir ancak bu konuda araştırmacılar arasında tam bir mutabakat yoktur. Bk. Hawson, *Erroneous and Schismatical Opinions*, 133.

³⁹ Hawson, *Erroneous and Schismatical Opinions*, 160.

reformasyonun koruyucusu ve savunucusu olarak görülen Gill, Teslis, Mesih'in Tanrılığı, ebedi aklanma, ezelden seçilmişik, azizlerin sebatı, seçilmişik ve vaftiz gibi doktrinleri mutlak surette savunmuştur.⁴⁰ Gill'in en önemli teolojik pozisyonlarından biri, insan doğasının Adem'in günahı nedeniyle tamamen bozulduğu ve bu sebeple de insanın kendi başına kurtuluşa erişemeyeceği kabulüdür. Bu pozisyon Gill'in kurtuluş hakkındaki görüşlerinin şekillendiren temel unsurlardan biridir. Gill buna ilave olarak, insanın kendi iradesiyle Tanrı'ya yönelemeyeceğini ve kurtuluş için tamamen Tanrı'nın lütfuna bağımlı olduğunu düşünmektedir. Tüm bunlar Kalvinist kurtuluş öğretisinin ötesine geçen düşünce ve yaklaşımlardır.

John Brine da bir diğer önemli Hiper-Kalvinist ilahiyatçıdır. *A Treatise on Various Subjects* (1743) adlı eserinde Hiper-Kalvinist öğretileri savunan Brine, özellikle sınırlı kefaret ve koşulsuz seçim doktrinlerini vurgulamıştır. O da Gill gibi Kettering Little Meeting kilisesinde yetişmiştir. Brine, John Gill'in vaazları ile kiliseye dahil olmuştur. Bundan önce eğitim almamış olmasına rağmen daha sonra Thomas Wallis ve Gill'in vesayeti altında antik dilleri gayretle öğrenmiştir. Kettering kilisesi, onun vaaz verme yeteneğine sahip olduğunu görerek onu Kelam hizmetine çağırmıştır. 1726'da Jordan Well'deki Özel Baptist Kilisesi'nde kayınpederi John Moore'un yerine geçmiş, 1729'da Hanserd Knollys (c. 1599-1691) ve John Skepp (1675-1721)'in Londra'daki kilisesine papaz olarak atanmıştır. Gill gibi Brine da Deizm, Ariusçuluk ve Baxterianizm gibi akımlara karşı Reform inancını savunmuştur. Ayrıca, Özel Baptist Kiliselerinde oldukça aktif olmuş, papaz atamalarında ve cenazelerde vaazlar vermiştir. Gill ve Brine Londra'da özel bir dostluk geliştirmişler ve dini konularda mükemmel bir görüş birliği içinde olmuşlardır. 1765 yılında Brine'in cenaze vaazını Gill vermiştir.⁴¹ Lewis Wayman (?-1764) da Hiper-Kalvinist eğilim gösteren teologlar arasında zikredilebilir. Zira o da *A Further Enquiry after Truth* (1739) adlı eserinde konuya dair yaklaşımının temel argümanlarını ortaya koymuştur.

Gill ve Brine'in ortak bir biçimde savunduğu en temel Hiper-Kalvinist doktrin, müjdenin ya da lütfun ayırım gözetmeksizin tüm insanlara değil sadece

⁴⁰ Hawson, *Erroneous and Schismatical Opinions*, 167-168.

⁴¹ Hawson, *Erroneous and Schismatical Opinions*, 169.

seçilmiş olanlara sunulması gerektiğidir.⁴² Bu yaklaşım Kalvin'in öğretileri arasında yer almamaktadır. Zira Elçilerin İşleri 2:21'e⁴³ ilişkin yorumunda Kalvin, kim olursa olsun "evrensel" sözcüğüne dikkat edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Çünkü ona göre Tanrı istisnasız tüm insanları kendisine kabul eder ve bu yolla onları kurtuluşa davet eder. Bu bakımdan Kalvin, müjdenin herkese sunulması gerektiğini düşünmektedir. Nitekim müjdede asıl görevi kaybolanları kurtarmak olan Mesih sunulmaktadır ve O'nun tarafından kurtarılmayı reddedenler O'nu yargıçları olarak bulacaklardır. Dolayısıyla John Gill ve Kalvin'in bu konuda aynı fikirde olmadığı anlaşılmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, Gill müjdenin tebliği hususunda Kalvin'den daha katı bir yorumu benimsemiştir ve bu da Hiper-Kalvinist bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir.

Yukarıdaki açıklamalar bağlamında Hiper-Kalvinizm'in iki temel özelliği olduğu söylenebilir. Bunlardan ilki, müjdenin tüm insanlara ayırım gözetmeksizin sunulmaması gerektiğidir. İkincisi ise birinci ilkenin de sonucu olarak, kurtarıcı iman ve evanjelik tövbeyi uygulamanın sadece seçilmişlerin görevi olduğudur. Bu ilkeler ebedi aklanma, ebedi bir lütuf antlaşması, karşı konulmaz lütuf ve seçilmişlerin kurtuluşlarında pasif olmalarına aşırı vurgu yapmaktadır ve bu doktrinler şu şekilde sistematize edilebilirler;

a) Ebedi Akitler Doktrini: Bu öğretiye göre kurtuluş planı, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh arasında ezelde yapılan bir anlaşmaya dayanır. Bu anlaşma, seçilmişlerin kurtuluşunu garanti altına alır.

b) Çifte Yükümlülük Doktrini: Bu öğreti, insanın hem Adem'in günahı nedeniyle lanetlendiğini hem de kendi günahları nedeniyle sorumlu olduğunu savunur.

c) Sınırlı Davet Doktrini: Bu öğretiye göre Kutsal Kitap'ın vaazı sadece seçilmişlere yöneliktir ve genel bir çağrı yoktur.

d) Yeniden Doğuş Öncesi İman Doktrini: Bu öğreti, imanın yeniden doğuştan sonra geldiğini ve seçilmişlerin Kutsal Ruh tarafından pasif bir şekilde yeniden doğurulduğunu savunur.

⁴² Gill, *The Cause of God and Truth*, 19-20.

⁴³ "O zaman Rab'bi adıyla çağırın herkes kurtulacak."

e) Antinomianizm Eğilimleri: Bazı Hiper-Kalvinistler, kurtuluşun tamamen Tanrı'nın lütfuna bağlı olduğunu vurgulayarak ahlaki yasanın gerekliliğini azımsama eğilimindedir.⁴⁴

Hiper-Kalvinizm, ortaya çıktığı dönemden itibaren çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Bunlardan en dikkate değer olanı Hiper-Kalvinizm'in sınırlı davet doktrini, aktif müjdeleme ve misyon çalışmalarını gereksiz gördüğüne yöneliktir. Yine bu akım, Tanrı'nın egemenliğini vurgularken insan sorumluluğunu ihmal etmekle suçlanmıştır. Bazı eleştirmenler, Hiper-Kalvinizm'in ahlaki yasanın önemini azalttığını ve bu nedenle antinomian eğilimler taşıdığına iddia etmiştir. Buna ilaveten katı deterministik yaklaşımı benimsemekle suçlanmış ve insan özgürlüğünü tamamen ortadan kaldırdığı gerekçesiyle eleştirilmiştir.

Esasen yukarıda ifade edilen son yargının haklılık payı oldukça güçlüdür. Zira Hiper-Kalvinist teolojinin oldukça güçlü cebri bir yönü vardır. Kalvinizm, Tanrı'nın egemenliği, seçilmişlik ve insanların kurtuluşu üzerindeki sınırlı irade gibi kavramlara dayanırken Hiper-Kalvinizm ise bu öğretileri daha da ileri götürerek, insan iradesinin neredeyse tamamen etkisiz olduğu ve Tanrı'nın iradesinin her şeyi belirlediği görüşünü benimsemiştir. Bu anlamda geleneksel Hiper-Kalvinizmin Kalvinizmle çatışan birçok yorum ve eleştiriye beraberinde getirdiği aşıkardır. Dolayısıyla, Hristiyanlık içindeki farklı mezhepler ve gruplar arasında tartışmalara yol açması son derece doğaldır.

Hiper-Kalvinizm'in 21. yüzyılda ana akım Protestan kiliselerinde büyük ölçüde reddedildiğini söylemek mümkündür. Ancak, bazı küçük Baptist grupları arasında hala takipçileri bulunmaktadır. Örneğin, İngiltere'deki *Gospel Standard Baptists* ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki *Primitive Baptists* grupları Hiper-Kalvinist öğretilere yakın durmaktadır. Modern teoloji çalışmalarında Hiper-Kalvinizm, genellikle teoloji tarihi bağlamında incelenmektedir. Bununla birlikte, akımın Protestan teolojisinin gelişimindeki rolü ve Kalvinizm'in farklı yorumları arasındaki tartışmalara katkısı araştırmacılar tarafından incelenmeye devam etmektedir.

⁴⁴ Hawson, *Erroneous and Schismatical Opinions*, 171-192.

3. John Gill'in Teolojisini Hiper Calvinist Olarak Tanımlamak Mükün Mü?

John Gill, 18. yüzyıl İngiliz Protestan teolojisinin en önemli figürlerinden biridir. Calvinist Baptist bir teolog olan Gill'in teolojik düşüncesi, geleneksel Calvinist öğretilerin sistematik bir şekilde yorumlanması ve geliştirilmesi üzerine kuruludur. Gill'in teolojisi, döneminin dini tartışmalarını yansıtmakla kalmayıp sonraki nesillerin Protestan, özellikle de Baptist teolojisini derinden etkilemiştir. Gill'in teolojisinin temelinde, daha önce de zikrettiğimiz Kalviniizm'in beş temel öğretisi yer almaktadır. Gill, bu öğretileri sadece tekrarlamakla kalmamış, aynı zamanda bunları kendi teolojik sisteminde derinlemesine incelemiş ve geliştirmiştir. Söz konusu öğretiler arasında ise Mutlak Bozulmuşluk Doktrini Gill'in antropolojisinin merkezinde yer alır. Ona göre, insanın doğası Adem'in günahı nedeniyle tamamen bozulmuştur ve bu sebeple insan kendi başına kurtuluşa erişemez. Bu görüş, Gill'in soteriolojisini (kurtuluş öğretisi) şekillendiren temel unsurlardan biridir. Buna ilaveten Gill, insanın kendi iradesiyle Tanrı'ya yönelemeyeceğini ve kurtuluş için tamamen Tanrı'nın lütufuna bağımlı olduğunu vurgulamaktadır. Bu kapsamda asli günah hakkındaki ifadeleri dikkat çekicidir:

Tanrı'nın ilk insan olan Adem'i, kendi suretinde ve kendi benzerliğinde, kendisine hizmet edebilecek ve onu yüceltebilecek düriüst, kutsal ve masum bir yaratık olarak yarattığına inanıyoruz. Ancak o günah işledi, tüm soyu da günah işledi ve Tanrı'nın yüceliğinden yoksun kaldı. Ondan sonra gelen bütün soyuna da olağan ve doğal kuşak yoluyla bozuk bir doğa geçmiştir. İlk doğuştan bedensel ve murdardırlar. İyi olan her şeyden hoşlanmazlar, her şeyi yapamazlar ve her günaha eğilimlidirler: Ayrıca doğaları gereği gazap çocuklarıdır ve mahkûmiyet hükmü altındadırlar. Bu nedenle sadece bedensel bir ölüme tabi olmakla kalmazlar ve genellikle manevi olarak adlandırılan ahlaki bir ölüme de dahil olurlar. Aynı zamanda ilk Adem'de olduğu gibi, düşmüş günahkârlar olarak sonsuz bir ölüme de düçar olurlar. Tüm bunlardan ancak ikinci Adem olan Mesih vasıtasıyla kurtulmak mümkündür.⁴⁵

Yukarıdaki açıklamalarına ilaveten Gill, düşmüş insanın müjdeyi

⁴⁵ John Gill, *Sermons and Tracts* (London: Brother Maon Jones, 1814), 3/560.

anlamadaki duyarsızlığı ve yetersizliğine dair I. Korintliler 2.14'ü referans vermektedir.⁴⁶ İlgili Kutsal Kitap pasajını temel alan Gill'e göre Ruh ve Tanrısal irade birlikte olmadıkça, Mesih'in müjdesinin iman etmemiş kulaklar için sadece bir tökezleme bloğu ve aptallık olabileceği kesindir.⁴⁷ Gill'in teolojisinde Şartsız Seçim doktrininin merkezi bir rol oynadığı görülmektedir. O, Tanrı'nın bazı insanları kurtuluşa erdirmek üzere seçtiğini ve bu seçimin insanın herhangi bir erdemine veya eylemine dayanmadığını savunur.⁴⁸ Yani onun nazârında tam anlamıyla aklanma olarak ifade edilen durum herhangi bir inanma eyleminden önce gelmektedir.⁴⁹ Bu görüş aynı zamanda Gill'in Tanrı'nın egemenliği ve insanın günahkarlığı hakkındaki düşüncelerini yansıtmâsı bakımından önemlidir:

İnsan katı yüreklidir. Mesih'in doğruluğundan ve ona boyun eğmekten uzaktır. Tanrı'nın yasasına ya da Mesih'in Müjdesi'ne boyun eğmez. Tanrı onda hem istemek hem de iyi isteğini yapmak için irade gösterene kadar ya da onu buna istekli kılanâ kadar da olamaz. Baba onu çekmedikçe hiç kimse Mesih'e gelemaz. Tanrı bunu dileyene kadar Mesih'i istemeye de hakkı yoktur.⁵⁰

Sınırlı Kefaret doktrini de Gill'in kristolojisinin (İsa Mesih hakkındaki öğreti) önemli bir parçasıdır. Gill, İsa Mesih'in çarmıhtaki ölümünün sadece seçilmişler için geçerli olduğunu ve evrensel bir kurtuluş imkânı sunmadığını düşünmektedir.⁵¹ Buradan hareketle Gill'in Hiper-Kalvinizm olarak bilinen teolojik akıma oldukça yaklaştığını söylemek mümkündür. Gill'e göre Tanrı'nın seçtiği kişiler, Kutsal Ruh'un etkisiyle kaçınılmaz olarak imana gelirler. Bu doktrin, Gill'in insan iradesinin kurtuluş sürecindeki rolüne ilişkin görüşlerini yansıtır. Karşı Konulamaz Lütuf doktrini olarak ifadelendirilen bu öğreti Gill'in pneumatolojisinin (Kutsal Ruh hakkındaki öğreti) temelinde yer almaktadır.⁵²

⁴⁶ "Doğal kişi, Tanrı'nın Ruh'uyla ilgili gerçekleri kabul etmez. Çünkü bunlar ona saçma gelir, ruhça değerlendirildikleri için bunları anlayamaz."

⁴⁷ Gill, *The Cause of God and Truth*, 109.

⁴⁸ John Gill, *The Doctrine of Justification by the Righteousness of Christ Stated and Maintained* (London: Charleston, 1792), 50-54.

⁴⁹ Gill, *The Doctrine of Justification by the Righteousness of Christ Stated and Maintained*, 38-40.

⁵⁰ Gill, *The Cause of God and Truth*, 33.

⁵¹ John Gill, *The Doctrine of Predestination Stated* (London: George Keith, 1770), 28.

⁵² Gill, *The Cause of God and Truth*, 34-36.

Gill'in Azizlerin Sebati doktrini hakkındaki görüşleri de onun eskatolojisini (son şeyler hakkındaki öğretisi) yansıtmaları bakımından önemlidir. Zira o, gerçek imanlıların asla imanlarını kaybetmeyeceklerini ve sonuna kadar sebat edeceklerini savunmaktadır. Gill, bu bakış açısıyla Tanrı'nın vaatlerinin kesinliği ve değişmezliği hakkındaki inancını ortaya koymaktadır.

Onun teolojisinin en dikkat çekici yönlerinden biri ise Hiper-Kalvinizm olarak bilinen akıma olan katkısıdır. Daha önce de değinildiği üzere Hiper-Kalvinizm, geleneksel Kalvinist öğretileri daha da ileri götüren ve insanın kurtuluş sürecindeki rolünü tamamen ortadan kaldıran bir yaklaşımdır. Gill, özellikle *The Cause of God and Truth* adlı eserinde bu görüşleri detaylı bir şekilde ele almakta ve kendi görüşlerini temellendirmektedir. Onun Hiper-Kalvinist eğilimleri, müjdeleme ve misyon anlayışı üzerinde de son derece etkili olmuştur. Bununla birlikte geleneksel Kalvinizm'den farklı olarak Gill, imansızlara Kutsal Kitap'ı vaaz etmenin gerekliliğini sorgulamaktadır. Ona göre, Tanrı'nın seçtiği kişiler zaten kurtuluşa ereceklerdir ve bu nedenle aktif bir müjdeleme çabasına gerek yoktur. Gill'in bu teolojiyi benimsemesi çağdaşları ve sonraki nesil teologlar arasında tartışmalara yol açmıştır.⁵³

Gill bugün özellikle lütuf doktrinleri ve kurtuluş üzerine yazdıklarıyla hatırlansa da geleneksel inançlarla ilgili yüzleşmek zorunda kaldığı daha da ciddi zorluklar vardı. Örneğin kendi döneminde Teslis doktrinine karşı birtakım çevrelerde şekillenen muhalefet, on sekizinci yüzyılın ilk yarısında Baptistler için en ciddi meydan okumayı teşkil etmiştir. Isaac Watts (1674-1748) ve Philip Doddridge (1702-1751) gibi liderler durumun ciddiyetini çok fark edemeseler de John Gill, Ortodoks teslis inancını savunmak için önemli metinler yazmıştır. Bu kapsamda *The Doctrine of the Trinity Stated and Vindicated* (1731)⁵⁴ adıyla yayınladığı eseri bunun en güzel örneklerinden biridir. John Rippon'un bu çalışmanın bazı Baptist kiliseleri arasında Sabellianizm'in yayılmasından dolayı ortaya çıktığını söylediği aktarılmaktadır.⁵⁵ Adını üçüncü yüzyılda yaşamış olan Sabellius'tan alan bu doktriner bakış açısı Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un farklı kişiler olmadığını, daha ziyade tek Tanrı'nın kurtuluş tasarrufunun farklı

⁵³ Ella, "John Gill and the Charge of Hyper-Calvinism", 161.

⁵⁴ Gill, *The Doctrine of the Trinity, Stated and Vindicated*.

⁵⁵ Oliver, "John Gill (1697-1771): His Life And Ministry", 30-31.

aşamalarında üstlendiği ayrı roller olduğunu benimsemiştir. Gill, söz konusu eserinde Sabellius tarzı teolojik yaklaşıma bir reddiye yapmaktadır.

Gill'in teolojisinin bir diğer önemli yönü Kutsal Kitap'ı yorumlama biçiminde kendini göstermektedir. *An Exposition of the Old Testament*⁵⁶ ve *An Exposition of the New Testament*⁵⁷ adlı eserleri, Gill'in Kutsal Metin yorumculuğundaki hermenötik yaklaşımını ortaya koyar. Kutsal Kitap metninin hem literal hem de alegorik yorumlarını sunan Gill, bu yorumları Kalvinist teoloji çerçevesinde şekillendirmektedir. Onun bu yaklaşımı, sonraki nesil Kitab-ı Mukaddes yorumcuları için önemli bir model oluşturmuştur. Bunların haricinde Baptist bir teolog olarak Gill, yetişkin vaftizini savunmakta ve kilise yönetiminde kongregasyonalist bir modeli benimsemektedir. Kilise disiplini ve ayinler konusunda detaylı görüşler sunan Gill apolojetik bir teolog olarak karşımıza çıkmaktadır. Döneminin Arminyen ve Sosiniyen görüşlerine karşı Kalvinist teolojinin güçlü bir savunucusu olması bunun en açık göstergelerinden biridir. Bu doğrultuda *The Cause of God and Truth* adlı eseri, onun apolojetik çabalarının zirveye çıktığı bir çalışma olarak değerlendirilebilir. İleride bununla ilgili detaylı bir tartışma yapılacaktır ancak bu aşamada John Gill'in teolojik sisteminin geleneksel Kalvinist öğretilerin derinlemesine bir incelemesini sunarken, aynı zamanda bu öğretileri daha da ileri götürerek Hiper-Kalvinizm olarak bilinen akımın gelişmesine katkıda bulunduğu ifade edilebilir.

Gill'in çalışmalarının sonraki nesiller üzerindeki etkisini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Onun sistematik teolojisi ve Kutsal Kitap yorumları, özellikle Baptist çevrelerde uzun süre etkili olmuştur. Bu etki hem geleneksel Kalvinist düşüncenin korunmasında hem de Hiper-Kalvinist eğilimlerin yayılmasında rol oynamıştır. Onun bakış açısının, çağdaş teolojik tartışmalara olan katkısı da göz ardı edilmemelidir. Tanrı'nın egemenliği ve insan sorumluluğu arasındaki gerilimi ele alış biçimi, Protestan sistematik teolojisinde günümüzde de devam eden tartışmalara ışık tutmaktadır. Bu bakımdan Gill'in sistematik teolojiye yaklaşımı, modern dönem Baptist teoloji çalışmaları için hala önemli bir referans noktası oluşturmaktadır.

Tüm bunlardan hareketle, Gill'in teolojisinin Tanrı'nın mutlak egemenliği

⁵⁶ Gill, *An Exposition of the Books of Prophets of the Old Testament*.

⁵⁷ Gill, *An Exposition of the New Testament*.

ve insanın mutlak bozulmuşluğu üzerine kurulu olduğu çıkarımını yapmak yanlış olmayacaktır. O, bu temel üzerinde kurtuluş, kilise, eskatoloji ve Kutsal Kitap yorumculuğu gibi konularda detaylı ve sistematik bir teolojik çerçeve ortaya koymaktadır. Gill'in çalışmaları, özellikle Baptist teolojisinin gelişiminde önemli bir rol oynamış ve sonraki nesil Kalvinist düşünürler için de önemli bir kaynak oluşturmuştur. Görüşleri sebebiyle kaçınılmaz olarak kendi döneminde ve sonrasında hem takdir hem de eleştiri toplayan bir ilahiyatçı olduğu söylenebilir. Özellikle Hiper-Kalvinist eğilimleri ve müjdeleme konusundaki görüşleri başlıca tartışma konuları arasındadır. Gill'in sistematik yaklaşımı ve Kutsal Kitap yorumculuğundaki derinliği, onu 18. yüzyıl Protestan teolojisinin en önemli figürlerinden biri haline getirmiştir.

Buraya kadar John Gill'in nasıl bir Hristiyanlık anlayışına sahip olduğu ve teolojik yaklaşımı genel bir çerçeveden sunuldu. Bu aşamada ise Gill'in bir Hiper-Kalvinist olup olmadığı problemi daha detaylı bir biçimde ele alınacaktır. Öncelikle ifade etmek gerekir ki Gill'in teolojik görüşleri ile Hiper-Kalvinizm'in temel özellikleri arasında benzerlikler bulunmakla birlikte bazı farklılıkların olduğu da dikkatleri çekmektedir. Örneğin, Ebedi Akitler Doktrini'ne yaptığı güçlü vurgu, Sınırlı Kefaret Öğretisi'ni katı bir şekilde savunması ve Yeniden Doğuş Öncesi İman Doktrini'ni kabul etmesi onu Hiper-Kalvinist teolojiye yaklaştıran unsurlardır. Bununla birlikte, Müjdeleme ve misyona tamamen karşı çıkmaması, insan sorumluluğunu tamamen inkâr etmemesi ve antinomianizm eğilimlerinin tartışmalı olması ise onun bir Hiper-Kalvinist olarak değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır. Bu bakımdan Gill'i bir Hiper-Kalvinist olarak tanımlamayla ilgili olarak leyhte ve aleyhte olan argümanların daha yakından incelenmesi gerekmektedir.

Gill'in Hristiyanlık anlayışının Kalvinist teolojiden en önemli farkı müjdenin tebliği konusundadır. O, müjdenin seçilmiş olsun ya da olmasın hiç kimseye sunulmaması gerektiğini düşünmektedir ve kurtuluşun Tanrı tarafından, hangi koşulda olursa olsun, insanoğullarından hiçbirine hatta seçilmişlere bile sunulmaması gerektiği kanaatindedir:

Evrensel lütuf ve kurtuluş teklifleri olduğunu kesinlikle reddediyorum; hayır, bunların herhangi birine yapılmasını reddediyorum. Bunlar Tanrı'nın seçilmişlerine özgü değildir. Lütuf ve kurtuluş onlar için sonsuz antlaşmada sağlanmış, Mesih tarafından onlar için temin edilmiş, müjdede

*açıklanmış ve Kutsal Ruh tarafından uygulanmıştır. Evrensel teklifi savunanalar kendilerini savunsunlar... Benim bununla hiçbir ilgim yok.*⁵⁸

Kalvin müjdenin tüm insanlara özgürce sunulması gerektiğine inandığından bu onun için mantıksal olarak herkesin müjdeye inanma görevi olduğu anlamına gelmektedir. Yani Kalvin'e göre müjde evrenseldir ve herkese sunulmalıdır. Bunun sonucunda da muhatapları müjdeye iman etmekle memurdur. Müjde kurtuluş için vaaz edilir çünkü gerçek amacı budur. Ancak bu kurtuluşta sadece imanlılar pay sahibidir. İmansızlar için bu bir mahkûmiyet vesilesidir fakat bunu tercih eden kendileridir. Ancak bu durum müjdenin doğasıyla ilgili bir problemi doğurmaktadır. Çünkü bu bakış açısı müjdeyi kabul etmeyenleri sorumlu kılmaktadır. Dolayısıyla bir taraftan müjde bir taraftan da olumsuz akıbet gibi bir paradoks durumu ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, John Gill sadece seçilmişlerin kurtarıcı imanını ve evanjelik tövbeyi uygulamak zorunda olduğuna inanmaktadır. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, seçilmiş olmayanların görevi bu lütufları kullanmak değildir çünkü bunu yapma yetenekleri yoktur. Sadece seçilmişler bunu yapabilir.⁵⁹ Bu konuyu net olarak şu cümlelerle izah etmektedir:

*Manevi anlamda insanın yapamayacağı iyi şeylerden söz ediliyor; din değiştirip yenilenmek, Mesih'e iman etmek ve günahattan müjdecî bir şekilde tövbe etmek gibi... Bunlar insanın kendi kendine yapmak zorunda olmadığı şeylerdir ve bunları yapmadığı için lanetlenmeyecektir. Gerçekten de insanın yapmakla yükümlü olduğu ama şu anda yasanın tamamını yerine getirmek gibi yapamayacağı şeyler vardır. Bu acizliği günahından ve düşüşünden kaynaklanmaktadır.*⁶⁰

John Gill'e göre Tanrı hiçbir zaman insanları evanjelik tövbeye çağırılmaz ya da ruhlarını kurtarmak için Mesih'e inanmalarını istemez. Ama bu özel lütfu verir; inanmalarını ve tövbe etmelerini sağlayan o ilahi enerjiyi ortaya koyar. Tanrı tüm insanlardan Mesih'e inanmalarını istemez. Bununla birlikte istediği durumlarda da bunu Mesih'in vahyine göre yapar. Mesih'in dışsal vahyinden yoksun olan dinsizlerin O'na inanmasını hiç istemez. Tanrı'nın Ruhunun özel

⁵⁸ Gill, *Sermons and Tracts*, 1814, 3/118.

⁵⁹ Gill, *The Cause of God and Truth*, 158.

⁶⁰ Gill, *Sermons and Tracts*, 1814, 3/153.

ilhamıyla desteklenmeyen, yalnızca sözün dışsal biçimine sahip olanlar, sahip oldukları dışsal vahyin ulaştığı noktadan ötesine inanmak zorunda değildirler. İsa'nın Tanrı'nın Oğlu, Mesih, vb. olduğuna inanmamak, Yahudilerde olduğu gibi, müjdenin tebliğine muhatap olan herkesin günahıdır.⁶¹

Gill'in Calvinist öğretileri Hiper-Kalvinizme evrilten bir diğer açılımı, seçilmişlerin sadece iman ettikleri anda değil ezelden akladıklarına inanmasıdır. Calvin ise aklanmanın imanla gelen bir unsur olduğunu ifade etmiştir:

Mesih bizim dışımızda kaldığı ve biz O'ndan ayrı olduğumuz sürece, insan ırkının kurtuluşu için çektiği ve yaptığı her şeyin bizim için yararsız ve değersiz olduğunu anlamalıyız. Bu nedenle, Baba'dan aldıklarını bizimle paylaşmak için bizim olmak ve içimizde yaşamak zorunda kalmıştır ... Bizlerin de "O'na aşılandığımız" [Rom. 11:17] ve "Mesih'i giyindiğimiz" [Gal. 3:27] söylenir; çünkü söylediğim gibi, imanla bunu elde edene kadar O'nun sahip olduğu her şey bizim için bir hiçtir.⁶²

John Gill aklanmanın "aktif ve pasif aklanma olarak ikiye ayrılması" gerektiğini savunmaktadır. Bunlardan ilki "içsel ve ebedi bir eylemdir, tanrısal zihinde sonsuzluktan beri yer alır ve kendi içinde kalıcı bir eylemdir." İkincisi ise "inanmanın vicdanında son bulan Tanrı'nın eylemidir". Ona göre aklanma, zaman içinde ya da inanma anında gerçekleşmeye başlamaz. Fakat her türlü iman eyleminden öncedir. İman onsuz bir insanın Tanrı'nın gözünde aklanamayacağı şey de değildir.⁶³ Çünkü Tanrı'nın tüm seçilmişlerinin onun gözünde ve hesabında imandan önce akladığı konusu son derece nettir.

Hiper-Kalvinist eğilimler taşıyan bir diğer ilke, ezeli aklanmayla alakalıdır. Bu anlayışa göre seçilmişler ebediyen lütuf antlaşmasının üyeleridir. John Gill teslis uknumlarının (Baba, Oğul ve Kutsal Ruh) insanların kurtuluşu hakkında müzakere ettiklerini ifade etmektedir. Bu düşünce, Tanrı'nın ezeli içsel eylemleri hakkında bir spekülasyona işaret etmektedir. Fakat Calvin Tanrı'nın bu içsel eylemleri hakkında herhangi bir açıklama yapmamıştır. Bununla birlikte Gill'in Tanrı'nın içsel eylemleri ve işleri üzerine detaylı açıklamaları

⁶¹ Gill, *The Cause of God and Truth*, 31-32, 115, 170, 208.

⁶² John Calvin, *Calvin: Institutes of the Christian Religion*, ed. John T. McNeill, çev. Ford Lewis Battle (Philadelphia: Westminster, 1960), 1/537-538.

⁶³ John Gill, *A Body of Doctrinal Divinity*, ts., 404-405.

vardır:

Baba ve Oğul arasında, barış öğüdü olarak adlandırılabilir böyle bir işlem olduğuna dair, II. Korintliler 5: 1-19'dan yeterli kanıtımız vardır... Dünya ile Tanrı'nın seçilmişleri kastedilmektedir. Tanrı Oğlu'nu kurtarıcı olarak gönderecek kadar sevmiştir ve Mesih onların yaşamı için bedeni vermiştir. Yuhanna 3:16 da bunun delilidir. Ayrıca, bunların barışı ve uzlaşması ya da onlar için ne şekilde barış ve kefarete yapılacağı konusunda, Tanrı Mesih'te ya da Mesih'le birlikte bunun planını tasarlamıştır. Bu, onların günahlarını onlara değil, şimdi onların kurtarıcısı olarak adlandırılan Mesih'e yüklemektir ve bu, barış öğüdü ile kastettiğimiz şeyin toplamını ifade etmektedir.⁶⁴

Ezeli aklanma, Tanrı'nın tasarımı ve planı dahilinde olan bir konudur ve teslisin diğer unsurları da bu planın bir parçasıdır. Gill'e göre lütuf antlaşmasında kimlerin kurtulmuş olacağı ya da bu büyük kurtuluştan kimlerin pay alacağı ezelden belirlenmiştir. Yani Rab'bin lütuf ve merhamet tasarladığı ve sevdiği kişiler; merhamet göstermeye karar verdiği kişiler, hatta yücelik için önceden atanmış kişiler bile hep belirliydi. Bu bakımdan Tanrı'nın kurtulmasını ve gerçeği bilmesini istediği bütün insanlar Tanrı'nın ezeli merhametine mazhar olan kimselerdir.⁶⁵

John Gill'i bir Hiper-Kalvinist olarak tanımlamaya imkân verecek bir başka durum da karşı konulmaz lütuf ve seçilmişlerin pasifliğine yaptığı aşırı vurgudur. Bu yaklaşım Kalvin'in teolojisinde örtülü bir biçimde yer alsa da John Gill ve Brine gibi Hiper-Kalvinist ilahiyatçılarda son derece açıktır.⁶⁶ Gill'in *The Cause of God and Truth* adlı eseri bu öğretinin derinlemesine işlendiği en güzel örneklerden biridir. Eser boyunca kurtuluştan Tanrı'nın karşı konulmaz lütfü ve insanın pasifliği vurgulanmaktadır. Gill, insanın ruhsal açıdan kendisi için iyi olan ya da manevi mutluluğu ile ilgili olan şeylerde (dönüşüm, yenilenme, iman, tövbe ve benzerlerinde) kendi başına hareket etmek için ne iradesi ne de gücü olduğuna inanmaktadır.⁶⁷ Yuhanna 6: 37'yi⁶⁸ yorumlarken şu

⁶⁴ Gill, *A Body of Doctrinal Divinity*, 420.

⁶⁵ John Gill, *Sermons and Tracts* (London: Brother Maon Jones, 1814), 2/101-102.

⁶⁶ Hawson, *Erroneous and Schismatical Opinions*, 189-190.

⁶⁷ Gill, *The Cause of God and Truth*, 10,22.

⁶⁸ "Baba'nın bana verdiklerinin hepsi bana gelecek ve bana geleni asla kovmam."

ifadeleri kullanmaktadır:

*İman etmede etkili lütuf doktrini bu sözlerde güçlü bir şekilde ileri sürülür. Çünkü ebedi seçimde ve sonsuz lütuf antlaşmasında Mesih'e verilenler zaman içinde O'na gelecekler, yani O'na iman edeceklerdir. Bu, içlerindeki herhangi bir güce ve iradeye değil, Tanrı'nın gücüne ve lütfuna atfedilmelidir. Zira onlarda doğal olarak yaşam için Mesih'e gelme isteği, arzusu ya da eğilimi yoktur. Bunun için O'na gitmekten başka bir yere gitmeyi tercih ederler.*⁶⁹

Yukarıdaki açıklamalar Gill'in "Tanrı'nın güçlü, etkili ve karşı konulmaz lütfu dışında hiç kimsenin gerçek manada Tanrı'ya dönemeyeceği" düşüncesiyle son derece uyumludur. Zira o, yenilenme, dönüşüm, kutsallaşma ve iman işinin insanın özgür iradesi ve gücüyle değil, Tanrı'nın karşı konulmaz lütfuyla gerçekleştiğine inandığını ifade etmektedir.⁷⁰

John Gill eleştirmenleri onun Antinomianist eğilimlerine vurgu yapmaktadır. Daha önce de değinildiği üzere Antinomianizm, kurtuluşun iman ve ilahi lütuf ile sağlanacağı ilkesini, kurtulacak olanların On Emir'de yer alan ahlaki yasaları takip etmek zorunda olmadıklarını ve yalnızca imanın yeterli olduğunu ileri sürecek kadar ileri götüren ekoldür. Gill ise bu yaklaşımı "Tanrı'nın yasasını bir yaşam, eylem ya da konuşma kuralı olarak reddetmek ya da bir kenara bırakmak" olarak tanımlamaktadır.⁷¹ Gill'i bir Antinomianist olarak tanımlayan yazarların başında Dr. Abraham Taylor gelmektedir. Taylor sürekli olarak Gill'i iyi işlere karşı olmakla ve dolayısıyla Antinomian olmakla suçlamış, Gill de ona uzun bir mektup yazarak böyle bir şeyi savunmadığını açıklamıştır. Taylor ise Gill'in karşı cevaplarına karşı hiçbir zaman yanıt vermemiştir. Taylor açık bir biçimde Gill'in salih amellerin Tanrı'yı o kimseyi kurtarmak için harekete geçirdiğine inanmadığını savunmuştur ve bundan dolayı onu bir Antinomian olarak tanımlamaktadır.⁷² Ancak Gill bunu protesto etmektedir:

Salih amellerin kurtuluş için gerekli olmadığını söylememiz, başka hiçbir şey için gerekli olmadığı anlamına mı gelmektedir? Biz bunu ifade ederken

⁶⁹ Gill, *The Cause of God and Truth*, 89.

⁷⁰ Gill, *Sermons and Tracts*, 1814, 3/559-560.

⁷¹ Ella, "John Gill and the Charge of Hyper-Calvinism", 170.

⁷² Ella, "John Gill and the Charge of Hyper-Calvinism", 170.

Tanrı'nın yasasına itaat etmek için gerekli olmadıklarını mı söylüyoruz? Yasanın buyruklarının insanlar tarafından dikkate alınmaması gerektiğini mi söylüyoruz? Bunlar yapılabilecek ya da yapılmayacak kayıtsız şeyler midir? Hayır; bunların hiçbirini söylemiyoruz, tam tersini söylüyoruz. Bu öğretileyle yasayı geçersiz mi kılıyoruz? Tanrı korusun: Evet, yasayı, Yasa Koyucumuz Mesih'in ellerinde olduğu gibi tesis ediyoruz; ona sevinçle itaat etmeyi, kutsalların Kralı olarak ona boyun eğdiğimizi göstermeyi ve ondan aldığımız her türden birçok nimet için minnettarlığımızı ifade etmeyi arzuluyoruz.⁷³

Gill'in iyi ameller hakkında yazdıkları onu bir Hiper-Kalvinist olarak tanımlamayı zorlaştırmaktadır. Zira o, İsa Mesih'in lütfuyla kurtulmayı uman herkes tarafından salih ameller işlenmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Ona göre iyi işlerin yapılması, kurtuluşu umarak ya da bunu elde etmek amacıyla değil ancak tanrısal düzenleme ve irade nedeniyle gereklidir. Bu doğrultuda, aşağıda yer alan açıklamaları dikkate alındığında Gill'i iyi amelleri gerek görmeyen bir Antinomian olarak değerlendirmek oldukça zor görünmektedir.

İyi ameller Tanrı'ya borçlu olduğumuz itaat nedeniyle gereklidirler. O'na karşı duyduğumuz yükümlülük ve ondan aldığımız sayısız merhamet için minnettarlık açısından gereklidirler ve ancak bu sayede hem biz hem de başkaları göklerdeki babamızı yüceltebiliriz. Kurtarıcımız Tanrı'nın öğretisini süslemek, dini başkalarına tavsiye etmek, imanımızın doğruluğuna tanıklık etmek ve içsel kutsallığın gerçekliğine kanıt vermek için gereklidirler. Komşularımızın iyiliği ve düşmanlarımızın ağızlarının kapatılması için gereklidirler.⁷⁴

Gill'i Hiper-Kalvinist eğilimlerden uzaklaştıran bir diğer mesele daha önce de değinilen aktif-pasif aklanma hakkındaki görüşleridir. Gill'e göre aktif aklanmada kişiyi aklayan bizzat Tanrı'dır. Pasif aklanmayı ise "Tanrı'nın inananların vicdanında son bulan eylemi" şeklinde tarif etmektedir. Bu bakış açısından yola çıkan Gill'e göre imanın aklanmada nedensel bir rolü yoktur. Ancak iman inananın vicdanında son bulan geçici bir bildiri eylemidir. Bu onu

⁷³ John Gill, "The Necessity of Good Works Unto Salvation Considered", <https://letgodbetru.com/>, ts. (Erişim 01 Eylül 2024).

⁷⁴ Gill, "The Necessity of Good Works Unto Salvation Considered".

Tanrı'nın kendisi için önceden takdir ettiği şeyin bilgisine ve tesellisine çağırır. Dolayısıyla, Gill aklanmanın ezeli olduğunda, yani ezelden ilahi iradede olduğunda ısrar etse de imanın bunun bilgisi ve tesellisi için bir ön koşul olduğunu ve bununla ilgili bir çıkar iddiası olduğunu da aynı anda savunmaktadır. Zira onun düşüncesinde hiç kimse iman etmeden açıkça ve beyan ederek aklanmaz.⁷⁵

Sonuç

John Gill'in teolojisi ve Hiper-Kalvinizm arasındaki ilişki, 18. yüzyıl Protestan düşüncesinin karmaşıklığını ve çeşitliliğini göstermesi bakımından önemlidir. Bu doğrultuda onun teolojik mirasını değerlendirirken düşüncelerini tarihsel bağlamında ele almak büyük önem taşımaktadır. 18. yüzyıl İngiltere'sinde Kalvinist düşüncenin farklı yorumları arasındaki tartışmalar yoğun bir şekilde devam ettiğinden Gill'in Hristiyanlık anlayışı da bu tartışmaların bir ürünü olarak görülmelidir ve dolayısıyla dönemin teolojik iklimini yansıtmaktadır.

Bu çalışma, Gill'in teolojik konumunun Hiper-Kalvinist eğilimler taşıdığını ancak onu kesin bir şekilde bu kategoriye yerleştirmenin bazı zorluklar içerdiğini ortaya koymaktadır. Gill'in *Ebedi Akitler Doktrini'* ne verdiği önem, *Sınırlı Kefaret* öğretisinin katı yorumu ve *Yeniden Doğuş Öncesi İman Doktrini* gibi görüşleri onu Hiper-Kalvinizm'e yaklaştırmaktadır. Bu öğretiler, Gill'in Tanrı'nın mutlak egemenliğine ve seçilmişlik doktrinlerine olan güçlü bağlılığını göstermektedir. Bununla birlikte, Gill'in müjdeleme ve misyona tamamen karşı çıkmaması, insan sorumluluğunu tamamen inkâr etmemesi ve antinomi-anizm eğilimlerinin tartışmalı olması, onu klasik bir Hiper-Kalvinist olarak sınıflandırmayı da zorlaştırmaktadır.

Gill'in veyahut da pozisyonu tartışmalı diğer pek çok ilahiyatçının teolojik mirasını değerlendirirken ilgili kişilerin düşüncelerini sıradan kategorilere sıkıştırmak yerine karmaşıklığı ve çok yönlülüğü anlamaya çalışmak daha kıymetlidir. Bu yaklaşım, Gill özelinde ifade edecek olursak, yalnızca onun teolojisini daha iyi anlamamıza yardımcı olmakla kalmayacak aynı zamanda Kalvinist düşüncenin tarihsel gelişimini ve çağdaş teolojik tartışmalardaki yerini

⁷⁵ Gill, *Complete Body of Practical and Doctrinal Divinity*, 134-135.

daha kapsamlı bir şekilde değerlendirmemize olanak sağlayacaktır. John Gill hakkındaki tartışmalar onu bir Hiper-Kalvinist olarak değerlendirmenin imkânının karmaşık ve tartışmalı bir konu olduğunu göstermektedir. Gill'in teolojik görüşlerinde Hiper-Kalvinist eğilimler bulunmakla birlikte, onu tamamen bu kategoriye yerleştirmek bazı zorluklar içermektedir. Bundan dolayı da Gill'in teolojik pozisyonu hakkında karşıt iki cephenin oluştuğunu görmekteyiz. Bir grup araştırmacı onu Hiper-Kalvinist olarak tanımlarken diğer bir taraf da buna şiddetle karşı çıkmıştır.

Yukarıdaki mülahazalardan hareketle, Gill'i bir "ılımlı Hiper-Kalvinist" veya "Hiper-Kalvinist Eğilimli bir Kalvinist" olarak tanımlamanın daha doğru olduğu kanaatindeyiz. Bu yaklaşım, Gill'in teolojisindeki Hiper-Kalvinist unsurları kabul ederken, aynı zamanda onun daha geleneksel Kalvinist pozisyonlardan tamamen kopmuş olmadığını da vurgulamaktadır. Bununla beraber John Gill'i bir Hiper-Kalvinist olarak değerlendirmenin imkânı, özellikle teoloji araştırmacıları arasında tartışmalı bir konu olmaya devam edecektir. Ancak bu tartışma, Kalvinist düşüncenin çeşitliliğini ve 18. yüzyıl Protestan teolojisinin karmaşıklığını anlamak açısından önemlidir. Gill'in teolojik mirasını değerlendirirken, onun düşüncelerini kendi metodolojisi bakımından ele almak ve aşırı yorumlardan kaçınmak gerekmektedir. Bu yaklaşım, Gill'in teolojisinin hem Kalvinist gelenek içindeki yerini hem de Hiper-Kalvinizm'e olan yakınlığını daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır.

Kaynakça

- Aras, Ahmet. *Protestanlık Tarihinde Kalvinizm*. Konya: Aybil Yayınları, 2014.
- Calvin, John. *Calvin: Institutes of the Christian Religion*. ed. John T. McNeill. çev. Ford Lewis Battles. 2 Cilt. Philadelphia: Westminster, 1960.
- Calvin, John. *Calvin: Institutes of the Christian Religion*. ed. John T. McNeill. çev. Ford Lewis Battle. 2 Cilt. Philadelphia: Westminster, 1960.
- Daniel, Curt D. *Hyper Calvinism and John Gill*. Edinburgh: University of Edinburgh, Doktora, 1983.
- Ella, George M. "John Gill and the Charge of Hyper-Calvinism". *Baptist Quarterly* 36/4 (1995), 160-177.

- Erbaş, Ali. *Hiristiyanlıkta Reform ve Protestanlık Tarihi*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2004.
- Gill, John. *A Body of Doctrinal Divinity*, ts.
- Gill, John. *An Exposition of the Books of Prophets of the Old Testament*. London: G. Keith, 1758.
- Gill, John. *An Exposition of the New Testament*. 3 Cilt. London: George Keith, 1746.
- Gill, John. *Complete Body of Ptractical and Doctrinal Divinity*. Philadelphia: Delap-laine and Hellings, 1810.
- Gill, John. *Sermons and Tracts*. 3 Cilt. London: Brother Maon Jones, 1814.
- Gill, John. *Sermons and Tracts*. 3 Cilt. London: Brother Maon Jones, 1814.
- Gill, John. *The Cause of God and Truth*. London: W.H. Collingridge, 1855.
- Gill, John. *The Doctrine of Justification by the Righteousness of Christ Stated and Ma-intained*. London: Charleston, 1792.
- Gill, John. *The Doctrine of Predestination Stated*. London: George Keith, 1770.
- Gill, John. *The Doctrine of the Trinity, Stated and Vindicated*. London: Aaron Ward, 1731.
- Gill, John. "The Necessity of Good Works Unto Salvation Considered". <https://letgodbettrue.com/>, ts. Erişim 01 Eylül 2024
- Hawson, Barry H. *Erroneous and Schismatical Opinions*. Leiden & Boston: Brill, 2001.
- Haykin, Michael A.G. *The Life and Thought of John Gill (1697-1771)*. Leiden & Boston: Brill, 1997.
- McGrath, Alister E. *Historical Theology*. New Jersey: Wiley-Blackwell, 2013.
- Muller, Richard A. - Haykin, Michael A.G. "John Gill and the Reformed Tradition: A Study in the Reception of Protestant Orthodoxy in the Eighteenth Century". *The Life and Thought of John Gill (1697-1771)*. 51-69. Leiden & Boston: Brill, 1997.

- Nettles, Thomas J. *By His Grace and for His Glory*. Michigan: Baker Book House, 1985.
- Olgun, Hakan. *Luther ve Reformu: Katolisizm'i Protesto*. Ankara: Fecr Yayınevi, 2001.
- Olgun, Hakan. "Protestan Ahlakiliği Sorunu ve Philip Melanchthon". *Milel ve Nihal* 2/1 (2005), 115-144.
- Olgun, Hakan. *Sekülerliğin Teolojik Kurgusu*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2006.
- Oliver, Robert W. "John Gill (1697-1771): His Life And Ministry". *The Life and Thought of John Gill (1697-1771)*. ed. Michael A.G. Haykin. 7-51. Leiden & Boston: Brill, 1997.
- Tarakçı, Muhammet. "Kalvinizmde Kader Anlayışı". *Uludağ Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/2 (2010), 93-119.
- Toon, Peter. *Hyper Calvinism*. London: Quinta Press, 2003.
- Waardenburg, Jacques. "Reform". *DİA*. 34/530-533. İstanbul, 2007.